

Artykuł przeglądowy

Review article

Data wpływu/Received: **20.02.2019**

Data recenzji/Accepted: **11.04.2019**

Data publikacji/Published: **10.06.2019**

Źródła finansowania publikacji: **środki własne autora**

DOI: **10.5604/01.3001.0013.2282**

Authors' Contribution:

(A) Study Design (projekt badania)

(B) Data Collection (zbieranie danych)

(C) Statistical Analysis (analiza statystyczna)

(D) **Data Interpretation (interpretacja danych)**

(E) **Manuscript Preparation (redagowanie opracowania)**

(F) Literature Search (badania literaturowe)

Paweł Garbuzik*

KSZTAŁTOWANIE TOŻSAMOŚCI W EPOCE NOWOCZESNYCH TECHNOLOGII INFORMACYJNYCH

Tożsamość określa to, kim jesteśmy, co sobą wyrażamy, z jaką grupą społeczną wiążemy przekonania. Szczególnie dziś w szybko zmieniającej się rzeczywistości i świecie nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych tożsamość jest niezbędną wiedzą dla człowieka, dającą poczucie stałości, co umożliwia odpowiedzialne działanie i dokonywanie wyborów, pomimo zmian wewnętrznych, zmian środowisk, ilości i jakości interakcji społecznych. Musimy pamiętać, o czym jasno mówi Z. Bauman (2001, s. 8-9), że tożsamość nie jest nam dana, a raczej zadana – trzeba ją wskrzesić, budować od podstaw, a gdy się ją posiadać – umacniać ją. Żyjąc we współczesnym świecie, staliśmy się „koczownikami, którzy zadamawiają się w drodze” (Bauman, 2001, s. 8), nie mają precyzyjnie wytyczonego celu, ciągle przebywają w ruchu, nieprzerwanej pogoni za odmianą, modyfikując, a niekiedy budując swoją tożsamość na nowo. W tym procesie coraz istotniejszą rolę zaczyna odgrywać cyberprzestrzeń, na stronę której coraz częściej i chętniej przechodzimy „zawieszeni

* ORCID: 0000-0002-3045-4332. Uniwersytet im. Jana Kochanowskiego w Kielcach.

między tym, co rzeczywiste, i tym, co wirtualne; posuwamy się naprzód niepewni naszych kroków, a po drodze wymyślamy siebie” (Turkle, 2001, s. 134).

Etymologicznie „tożsamość” oznacza „taka samość”, „to samo, co...”, „toż samość”; oznacza zatem niezmienność, jednakowość, czyli „taką samość”. „Pojęcie «samości» odnosi się do złożonego związku pomiędzy światem a świadomością jednostki, pomiędzy zewnętrznym i wewnętrznym, obiektywnym i subiektywnym, realnym i idealnym, materialnym i duchowym, naturą i kulturą” (Paleczny, 2008, s. 20). Termin tożsamość jest związany z takimi określeniami, jak: osobowość, indywidualność, wyjątkowość, identyczność oraz odrębność. Kształtowanie tożsamości wyznacza oś rozwoju jednostki, będąc procesem wielowymiarowy. Tożsamość złożona jest z elementów zewnętrznych, czyli przekonań o tym, jak nas postrzegają inni, jak i wewnętrznych, na swój temat, oraz samoświadomości i zdolności do autorefleksji (Brzezińska, 2017, s. 34). Definicje „tożsamości podkreślają, że jej posiadanie wiąże się z istnieniem w pamięci jednostki względnie stałego zestawu elementów, które uznaje się za definiujące ją w sposób względnie niezależny od doświadczanych sytuacji, co pozwala jej na uzyskanie odpowiedzi na pytania tożsamościowe typu: Kim jestem? Kim chcę być? Do czego dążę, jakie są moje wartości i związane z nimi cele? O co chodzi w moim życiu?” (Brzezińska, 2017, s. 33-34). „W kategoriach psychologicznych formowanie się tożsamości to proces symultanicznych obserwacji i refleksji, zachodzący na wszystkich poziomach funkcjonowania umysłu, dzięki któremu jednostka osądza siebie w świetle tego, jak spostrzega to, co sądzą o niej inni ludzie, porównując się z nią i z tym, co dla nich ważne; z drugiej strony sama osądza to, jak inni ją widzą w świetle porównywania się z nimi i tego, co dla niej jest ważne” (Erikson, 1968, s. 22-23). W literaturze przedmiotu możemy odnaleźć różne klasyfikacje prezentujące tożsamość, co świadczy o złożoności i wielowymiarowości tego zagadnienia. W skład tożsamości człowieka wchodzi tożsamość osobowa (jednostkowa) oraz społeczno-kulturowa (zbiorowa), które w literaturze są dzielone na bardziej szczegółowe określenia. Ponadto możemy wyróżnić wymiary opisujące tożsamość jednostki, to m.in. poczucie odrębności, poczucie identyczności, poczucie ciągłości i poczucie integralności, które są używane do charakterystyki tożsamości człowieka z jego perspektywy (Erikson, 1997, s. 257). Zatem tożsamość określa to, kim jesteśmy, będąc niezbędną wiedzą dającą poczucie stałości i jasności tego, kim się jest, pomimo zmian wewnętrznych, zmian otoczenia oraz ilości i jakości interakcji społecznych. Stałość pewnych elementów, które jednostka zdefiniowała jako istotne i wartościowe, pozwalają jej nieustannie definiować siebie, umożliwiają odpowiedzialne postępowanie, dokonywanie wyborów i określają kierunki przyszłych działań. „Tożsamość porządkuje świat, godzi człowieka z nim samym i otoczeniem. Tożsamość istnieje w ludzkiej głowie i przejawia się w osobowości człowieka, obejmując uczucia, emocje oraz postawy” (Paleczny, 2011, s. 20) i „wiąże się z procesem indywidualizacji, wzmacniania swojej odrębności, uniezależniania się od innych, budowania poczucia sprawstwa, nabywania coraz to bardziej złożonych narzędzi zaspokajania swoich potrzeb” (Brzezińska, 2006, s. 57).

Dziś tożsamość jednostki podlega bezustannym procesom konstruowania i zmiany, a to za sprawą uczestnictwa jednostek w wirtualnym świecie, które spotęgowała rewolucja technologiczna i ekspansja narzędzi informacyjno-komunikacyjnych, z których najistotniejszym jest internet (Doktorowicz, 2015, s. 17). Nowe technologie informacyjno-komunikacyjne stanowią najistotniejsze „narzędzia naszej cywilizacji, wspomagając zmianę społeczną i powstawanie nowych struktur” (Doktorowicz, 2015, s. 17). „Sieci konstytuują nową morfologię naszego społeczeństwa, a dyfuzja logiki tworzenia sieci znacząco modyfikuje działanie i rezultaty procesów produkcji, doświadczenie, władzę i kulturę. Odkąd sieciowe formy organizacji społecznej zaczęły egzystować w różnych czasach i przestrzeniach, odąd nowy paradygmat technologii informacyjnych przeniknął całą strukturę społeczną” (Castells, 1996, s. 500).

Dla naszych dalszych rozważań warto przypomnieć, iż przestrzeń komunikacyjna, w której mają miejsce interakcje pomiędzy osobami porozumiewającymi się za pośrednictwem sieci komputerowych, często nazywana jest w literaturze „cyberprzestrzenią” (Juszczak, 2011, s. 2). Dziś cyberprzestrzeń to nie tylko przestrzeń komunikacyjna, ale dla wielu osób, szczególnie z młodszego pokolenia, ważna część ich tożsamości, definiująca ich cechy oraz określająca ich pozycję w grupie, a nawet status społeczny. W związku z naszymi rozważaniami istotne wydają się być klasyfikacje użytkowników cyfrowego świata. Pierwszą z nich jest przedstawiona przez M. Prenskyego (2001, s. 1-6). Dokonał on rozróżnienia użytkowników na cyfrowych tubylców i cyfrowych imigrantów. Tubylcy to młodzi ludzie, którzy zamieszkali w cyfrowym świecie. Wirtualna rzeczywistość jest dla nich zupełnie naturalnym środowiskiem, do którego nie muszą się przystosowywać. Z kolei cyfrowy imigrant to osoba, która urodziła się w czasach przed dynamicznym rozwojem technologii informacyjno-komunikacyjnych i musiała bądź też chciała się ich nauczyć i przystosować w pewnym okresie życia (Jabłońska, 2018, s. 17). „Dla cyfrowego tubylcy wirtualna rzeczywistość jest z reguły tożsama i równie ważna jak prawdziwa (w skrajnych przypadkach ważniejsza). Cyfrowy imigrant natomiast może być równie zaawansowanym użytkownikiem internetu, lecz posiada zdolność rozróżniania cyberprzestrzeni od rzeczywistości. Internet, portale społecznościowe, blogi, gry – czy uogólniając, komputer lub smartfon – choć są użyteczne i często odgrywają znaczącą rolę w codziennym życiu, pozostają dla imigranta wyłącznie narzędziami” (Jabłońska, 2018, s. 17). Drugi podział to podział na dwie grupy: generacje *offline* i *online*. W przypadku pokolenia *offline* są to te osoby, które doświadczyły kontaktu z wirtualną rzeczywistością na pewnym późnym etapie życia bądź w bardzo niewielkim stopniu. Generacją *online* będą osoby, dla których internet jest naturalnym środowiskiem i istniał od zawsze lub zaistniał w ich życiu we wczesnych latach. Co ważne, przywołane klasyfikacje nie dotyczą biegłości w wykorzystywaniu nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych, w tym m.in. internetu, lecz do postrzegania jego roli w życiu. Jako kryterium odróżniające obie grupy przyjęto datę urodzenia, a klasyfikacje te wykorzystują początek lat 80. ubiegłego wieku jako umowną granicę rozdzielającą pokolenia tubylców i imigrantów czy pokoleń *offline* i *online*. Osoby

urodzone w latach 80. XX wieku prawdopodobnie swoje dzieciństwo przeżyły bez komputera i internetu. Sytuacja ta zmienia się wraz z upływem każdego kolejnego roku, bowiem dziś dzieci i nastolatki nie znają świata bez komputera, a internet, w którym odbywa się coraz więcej czynności dnia codziennego, istniał dla nich „od zawsze”. W efekcie rzeczywistość wirtualna jest dla nich tak samo prawdziwa, jak ta realna, a zagłębianie się w nią jest niezwykle silne (Jabłońska, 2018, s. 15).

Dla rozważań nad tożsamością budowaną w sieci należy przytoczyć klasyfikację zaproponowaną przez P. Mazurka (2006, s. 79-90), który wyróżnił jej cztery odmiany. Pierwszą z nich jest tożsamość oficjalna, która składa się z elementów społecznie akceptowanego wizerunku. Będą to zatem dane osobowe, w tym m.in. data urodzenia, miejsce zamieszkania, wykształcenie, doświadczenie zawodowe czy zainteresowania jednostki. Tożsamość oficjalna wiąże się ze znaczną identyfikowalnością osoby w jej profilach tworzonych na przykład na potrzeby pracy, edukacji, zakupów czy spraw urzędowych (Jabłońska, 2018, s. 46). Druga tożsamość to „tożsamość eksperymentalna, która bazuje na dwóch istotnych atrybutach interakcji w cyberprzestrzeni – anonimowości oraz braku bezpośredniego kontaktu. Dzięki temu koszt emocjonalny zachowań nieakceptowanych społecznie jest stosunkowo niski. Jednostka może utworzyć fikcyjne konto i eksplorować pewne obszary swojej tożsamości, które w prawdziwym świecie pozostają w ukryciu w obawie przed brakiem akceptacji, odrzuceniem, agresją czy innymi represjami” (Jabłońska, 2018, s. 46-47). Tożsamość ta jest utrzymywana stosunkowo krótko i jej stworzenie nie wymaga zbyt wiele czasu, a ponadto można ją wycofać z wirtualnego świata i powrócić z nową. Kolejną tożsamością jest tożsamość fabularna, która charakteryzuje się również chęcią fantazjowania czy doświadczania nowych wyobrażeń o sobie. Jest ona utrzymywana długookresowo, a jej stworzenie wymaga większych nakładów pracy. I ostatecznie, czwarta, tożsamość sekretna odwołuje się do tych aspektów „ja”, które na co dzień, w rzeczywistym świecie jednostka trzyma w ukryciu. Mogą być one kontrowersyjne, intymne, społecznie nieakceptowane bądź nielegalne. „Tożsamość sekretna powstaje zatem w związku z emocjonalnym zaangażowaniem się jednostki wynikającym z potrzeby kontaktu z innymi ludźmi o podobnych poglądach, których trudno znaleźć w rzeczywistości lub z którymi jednostka nawet nie poszukuje bezpośredniego kontaktu” (Jabłońska, 2018, s. 47). Skrajne postawy i poglądy, w tym także nielegalne działania, mogą być podstawą tej tożsamości, dla której konieczne jest zachowanie anonimowości.

Internet pozwala zatem odkrywać zakamarki tożsamości w zupełnie nowy sposób, pozbawiony wielu ograniczeń, które towarzyszą człowiekowi w prawdziwym świecie. „Internet daje nieograniczoną przestrzeń autokreacji i testowania różnych ról, pozwala na przebywanie w kilku miejscach naraz, komunikowanie się w różnych językach z ludźmi”. Ponadto „może być dawcą autorytetów, często anonimowych (np. YouTube), wpływać na postrzeganie atrakcyjności swojego ciała (strony o modzie, pielęgnacji ciała, odżywianiu itp.), postrzeganie świata (portale informacyjne), relacje z innymi ludźmi (komunikatory, portale społecznościowe)” (Kamieniecki i in., 2017, s. 49).

W wyniku obcowania z cyberprzestrzenią ujawniają się wciąż nowe potencjały zastosowań. Dziś „każdy internauta może wybierać spośród niezliczonej liczby treści i możliwości, jakie są dostępne w sieci” (Kamieniecki i in., 2017, s. 20). Wybory dokonywane w cyberprzestrzeni, podobnie jak w realnym świecie, są związane z takimi elementami, jak: wiek, płeć, miejsce zamieszkania status ekonomiczny czy wyznanie. „Każda kategoria społeczna charakteryzuje się swoim indywidualnym wzorem korzystania z internetu” (Kamieniecki i in., 2017, s. 20). Niezależnie jednak od stopnia zagłębiania się w cyberprzestrzeń w dzisiejszych czasach nie możemy zaprzeczyć wpływowi, jaki internet wywiera na konstruowanie tożsamości. Z jednej strony pomaga w odkrywaniu, definiowaniu oraz lepszemu zrozumieniu samego siebie, a z drugiej może prowadzić do ujawniania nieznanych i mrocznych aspektów osobowości (Jabłońska, 2018, s. 48). Musimy również pamiętać, iż to okres dzieciństwa stanowi swego rodzaju „kręgosłup” dla kształtowania się coraz większej świadomości bycia odrębną jednostką i tożsamości. Natomiast świadome poszukiwanie odpowiedzi na ważne pytania: kim jestem?; kim mogę być?; kim powinienem być w przyszłości?; jak wyglądam w oczach innych?; jak mogę wykorzystać swoje umiejętności? – jest charakterystyczne dla okresu adolescencji, który jest najwrażliwszym okresem kształtowania tożsamości, nadając zgromadzonemu dotychczas doświadczeniu odpowiednią formę, która w dorosłości będzie wykorzystywana w rozmaitych okolicznościach życiowych. „Przebywanie w cyberprzestrzeni niewątpliwie oddziałuje na osobowość oraz postępowanie jednostki. Im bardziej długotrwała jest ekspozycja na bodziec, tym silniejsze mogą być jego skutki. Coraz większa część społeczeństwa spędza w internecie pokazną ilość czasu” (Jabłońska, 2018, s. 39).

Korzystanie z sieci wśród młodego pokolenia jest zjawiskiem powszechnym. Raport z badania *Nastolatki 3.0*, wskazuje, iż większość nastolatków korzysta z internetu w sposób regularny. 30% z nich pozostaje stale *on-line* i to niezależnie od miejsca pobytu. Z kolei miejscem, gdzie nastolatki korzystają z internetu najczęściej, jest gospodarstwo domowe – 80%, a w szkole – 39,2 % badanych. Dla młodego pokolenia to, co jest istotne w internecie, to przede wszystkim „sfera poznania 86,7% – dostęp do przeglądarek internetowych; 80,0% – dostęp do bieżących informacji; 57,4% – dostęp do portali, rozrywki; 86,4% – dostęp do filmów, muzyki oraz komunikacji; 71,2% – posiadanie poczty elektronicznej, do aktywności służących autoprezentacji i podtrzymywania aktualnych oraz pozyskiwania nowych afiliacji; 59,0% – posiadanie profilu na Facebooku; 43,5% – możliwość poznania nowych znajomych; 42,6% – dostęp do informacji o innych; 37,5% – posiadanie konta na Snapchacie; 27,1% – posiadania konta na Instagramie” (Kamieniecki i in., 2017, s. 20). Dla młodego pokolenia sieć to przede wszystkim sfera poznania i rozrywki, a także autoprezentacji i afiliacji społecznej.

Ponadto internet to również narzędzie edukacyjne, które dla 41,8% ankietowanych codziennie służy rozwijaniu swoich zainteresowań czy hobby, dla 36,9% respondentów każdego dnia służy odrabianiu lekcji, a dla 24,2% pozyskiwaniu niezbędnej wiedzy potrzebnej do szkoły (Kamieniecki i in., 2017, s. 20). Internet

„uwolnił edukację. Stworzył nową, dynamiczną i nieskończoną przestrzeń dla wielowymiarowych działań edukacyjnych. Przestrzeń, która może być wypełniana coraz to nowymi zasobami edukacyjnymi” (Kołodziejczyk, Polak, 2011, s. 16), a dodatkowo „staje się coraz atrakcyjniejszą alternatywą dla dotychczasowych kanałów, poprzez które się uczymy. Dzięki niemu uczeń zaczyna mieć wybór, nie tylko w płaszczyźnie merytorycznej i formalnej, ale nawet osobistej – może dopasować styl uczenia się do własnych preferencji” (Kołodziejczyk, Polak, 2011, s. 16).

Ważną dla młodego pokolenia składową tożsamości jest wydzźwięk ich wizerunku w cyberprzestrzeni, a dokładnie jego pozytywny charakter. Blisko 40% ankietowanych potwierdziło, że ich wizerunek jest dla nich ważny lub bardzo ważny, przy również stosunkowo wysokiej liczbie respondentów (15,3%) niezdecydowanych lub niechających udzielić odpowiedzi na to pytanie.

Kolejnym z istotnych wymiarów tożsamości kształtowanej w sieci są utrzymywane relacje społeczne za pomocą portali społecznościowych. „Prawie wszyscy badani deklarują posiadanie profili w serwisach społecznościowych – 94,6%, a zaledwie 2,9% nigdy go nie posiadało. Tylko 1,9% ankietowanych zadeklarowało, że zrezygnowało z posiadania własnego profilu na portalu(-ach) społecznościowym(-ych)” (Tanaś i in., 2016, s. 11). Przy czym ważnym elementem dla budowania tożsamości w sieci jest nie tylko posiadanie odpowiedniego profilu, ale również liczba tzw. „znajomych” na portalu społecznościowym, która może świadczyć o statusie danej jednostki. Jednakże na podstawie powyższych badań okazuje się, że zdecydowana większość młodego pokolenia jest świadoma, iż jest to budząca wątpliwości miara.

Istotnym wymiarem tożsamości w internecie jest stosunek do prywatności w cyberprzestrzeni oraz strategię jej kreowania. Większość nastolatków zachowuje ostrożność i filtruje informacje o sobie w przestrzeni internetowej. Ponad 48,7% respondentów potwierdza, że informacje o nich są widoczne tylko dla znajomych. Jednakże prawie co 5 ankietowany udostępnia w sieci informacje o sobie w sposób niekontrolowany, a to oznacza, że 18,6% respondentów udostępnia je dla wszystkich, przy czym 3,4% – nie ustawia w ogóle zasad prywatności, ponieważ uważa to za niepotrzebne (Kamieniecki i in., 2017, s. 56).

Kolejnym wymiarem tożsamości internetowej jest stosunek do interakcji społecznych w internecie oraz internautów. Znaczna część młodego pokolenia jest świadoma złożoności specyfiki internetu. Wiedzą, iż „internet to sfera autoprezentacji, która często jest manipulacją na potrzebę wywarcia jak najlepszego wrażenia (51,3% ludzi stara się pokazywać tylko swoje pozytywne cechy w internecie)” (Kamieniecki i in., 2017, s. 68). Doceniają jednak „zasoby internetu za jego potencjał poznawczy, skracanie dystansów społecznych, kulturowych i terytorialnych (48,8% – internet to świat bez granic i ograniczeń) oraz za możliwości wyrażania i artykułowania swoich poglądów i opinii (48,9% – w internecie można swobodnie wyrażać swoje opinie)” (Kamieniecki i in., 2017, s. 68). Jednakże „nastolatki negatywnie oceniają całokształt sposobów interakcji komunikacji, jakie dominują pomiędzy internautami (47,5%

– w internecie dominuje agresja i nietolerancja; 47,5% – w internecie dyskusje zazwyczaj prowadzą do kłótni i obelg” (Kamieniecki i in., 2017, s. 68). Nastawienie młodego pokolenia do wirtualnej rzeczywistości jest złożone, bowiem z jednej strony doceniają możliwości poznawcze, autoprezentacyjne i afiliacyjne, a z drugiej również negatywną stronę cyberprzestrzeni: agresję, nietolerancję, brak kultury dyskusji, nadal ceniąc sobie rzeczywistość realną i występujące w niej autorytety.

Możliwości w zakresie kształtowania tożsamości, jakie oferuje internet, w tym zwłaszcza media społecznościowe, są niemalże nieograniczone, bowiem umożliwiają łatwe i w zasadzie nieograniczone możliwości kształtowania swojego wizerunku. Często internauci w cyberprzestrzeni przejawiają skłonność do prezentowania pożądanej, aprobowanej i pozytywnej wersji samego siebie, a nie tej realnej, znanej z kontaktów bezpośrednich. Najczęściej jednak wirtualna tożsamość pokrywa się częściowo z rzeczywistą tożsamością. Wówczas internet wzbogaca jednostkę o nowe role, refleksje i możliwości porównań, lecz jednocześnie człowiek ten unika całkowitej deformacji osobowości w świecie wirtualnym. Należy wyraźnie podkreślić, że proces kreowania zupełnie nowej, odrębnej od prawdziwej tożsamości u jednych może przebiegać umyślnie, podczas gdy już od samego początku specjalnie podawane są fikcyjne dane, celem stworzenia nowego wizerunku, a u innych jest procesem realizowanym nieświadomie, mając swój początek w niewinnych poczynaniach.

Prezentowanie w wirtualnym świecie innych zachowań niż w świecie realnym nazywane jest efektem rozhamowania. Doskonale wiemy, iż bardzo często ludzie przed komputerem są bardziej odważni, otwarci, pewni siebie i pozwalają sobie na wypowiedzi czy działania, których nie podjęliby w bezpośrednich kontaktach. Zjawisko rozhamowania może występować w dwóch postaciach: łagodnej oraz toksycznej. „Łagodne rozhamowanie objawia się większą otwartością i zmniejszeniem poziomu nieśmiałości, jaki niektórzy ludzie odczuwają w trakcie interakcji twarzą w twarz. W internecie ze zwiększoną łatwością dzielą się zatem prywatnymi informacjami, przemyśleniami, skrywanymi pragnieniami, tajemnicami czy obawami. Są też bardziej skłonni do podejmowania działań na rzecz innych osób, pomocy finansowej lub brania udziału w internetowych akcjach charytatywnych” (Jabłońska, 2018, s. 67). Zachowania będące łagodną postacią rozhamowania mogą pomóc w rozwijaniu umiejętności wyrażania opinii i przekonań, nazywania uczuć, poprawianiu relacji międzyludzkich czy rozwiązywaniu wewnętrznych problemów – w lepszym poznaniu samego siebie i rozwoju osobowym. Drugą postacią rozhamowania jest jej toksyczna forma. „Objawia się ona w postaci nienawistnych, złośliwych, krzywdzących wypowiedzi, mających na celu skrzywdzenie, upokorzenie, upodlenie, szkalowanie czy zniszczenie wizerunku innego człowieka. Niepohamowana złość, irytacja, agresja, złośliwość, nienawiść znajdują niekontrolowane ujście w cyberprzestrzeni, pozostawiając za sobą moralne zgliszcza i cierpiące ofiary” (Jabłońska, 2018, s. 64). Toksyczne rozhamowanie powoduje odmienne zachowania w wirtualnym świecie aniżeli w bezpośrednich relacjach w rzeczywistości. Jednostki wówczas skrzętnie ukrywają

swoją wirtualną tożsamość i nie dają nikomu podstaw do podejrzeń co do istnienia innej tożsamości, a tym samym często prowadząc do nielegalnych działań w sieci, np. cyberprzemocy, przestępczości czy pornografii itp.

W obszarze internetowego efektu rozhamowania J.R. Suler (2004, s. 321-326) wyodrębnił sześć atrybutów komunikacji w sieci oddziałujących na kształtowanie się tego zjawiska. Po pierwsze to anonimowość, dzięki której ludzie mogą doświadczyć rozdzielania swoich działań od własnej osoby, czując się w ten sposób mniej podatni na możliwe konsekwencje oraz bardziej bezkarni. Po drugie to niewidoczność, po trzecie asynchroniczność – co oznacza sposobność odraczania w czasie odpowiedzi czy reakcji. Po czwarte solipsystyczna introjeksja – gdy osoba czytająca słowa czy komunikat, którego autorem jest inna osoba, może doświadczać wrażenia, iż słyszy, jak autor tych słów wypowiadałaby daną treść. Takie wyobrażenia są jednak obciążone przekonaniami oraz nastawieniem do omawianego tematu danej osoby. Piąty atrybut to dysocjacyjne wyobrażenia, które powstają z przekonania jednostki, że e-tożsamość i ta realna prawdziwa tożsamość nie mają ze sobą nic wspólnego, prowadząc tym samym do zmniejszania odpowiedzialności za działania w wirtualnym świecie. Szósty atrybut komunikacji w sieci to neutralizowanie statusów społecznych i autorytetów. W bezpośrednich realnych kontaktach status społeczny czy autorytet danej jednostki ma dla wielu osób ważne znaczenie, a niestety w sieci często nie jest wartością (Jabłońska, 2018, s. 16).

Jak wiemy, możliwości internetu są nieskończone, zarówno w tym, co dobre, jak i tym, co złe. Sieć buduje nowe relacje i, co istotne dla konstruowania tożsamości, nowe formy akceptacji, ale również odrzucenia w sieci. Brak akceptacji społeczności wirtualnej czy też wrogie treści publikowane bez zgody bohaterów przekazów prowadzą niejednokrotnie do destrukcji i dramatycznych reakcji młodych użytkowników. Ma to niewątpliwie wpływ na ich indywidualne poczucie wartości i proces budowania własnej tożsamości. Mimo tego świat jest dla nich zbiorem szans, których nie wolno przegapić.

BIBLIOGRAFIA

- Bauman, Z. (2001). *Tożsamość – jaka była, jest, i po co?*. W: A. Jawłowska (red.), *Wokół problemów tożsamości*. Warszawa.
- Brzezińska, A. (2006). *Dzieciństwo i dorastanie: korzenie tożsamości osobistej i społecznej*. W: A.W. Brzezińska, A. Hulewska, J. Słomska (red.), *Edukacja regionalna*. Warszawa.
- Brzezińska, A. (2017). *Tożsamość u progu dorosłości*. Poznań.
- Castells, M. (1996). *The Rise of the Network Society. The Information Age. Vol 1*. Blackwell.

- Doktorowicz, K. (2015). Tożsamość w epoce Internetu i globalnych sieci. W: K. Doktorowicz (red.), *Tożsamość w wieku informacji: media, internet, kino*. Katowice.
- Erikson, E.H. (1968). *Identity. Youth and crisis*. New York.
- Erikson, E.H. (1997). *Dzieciństwo i społeczeństwo*. Poznań.
- Jabłońska, M.R. (2018). *Człowiek w cyberprzestrzeni. Wprowadzenie do psychologii Internetu*. Łódź.
- Juszczak, S. (2011). Internet. Współczesne medium komunikacji społecznej. *Edukacja i Dialog*, 5-6.
- Kamieniecki, W., Bochenek, M., Lange, R. (red.) (2017). *Raport z badania Nastolatki 3.0*. Warszawa.
- Kołodziejczyk, W., Polak, M. (2011). *Jak będzie się zmieniać edukacja? Wyzwania dla polskiej szkoły i ucznia*. Warszawa.
- Mazurek, P. (2006). Anatomia internetowej anonimowości. W: D. Batorski, M. Marody, A. Nowak (red.), *Społeczna przestrzeń Internetu*. Warszawa.
- Morbitzer, J. (2017). Współczesny uczeń jako *homo mediens* – edukacyjne implikacje. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Pedagogika*, 17.
- Paleczny, T. (2008). *Socjologia tożsamości*. Kraków.
- Paleczny, T. (2011). Ciało w kulturze. W: M. Banaś, K. Warmińska (red.), *Kulturowe emanacje ciała*. Kraków.
- Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants. *On The Horizon*, 5 (9).
- Sartori, G. (2007). *Homo videns. Telewizja i postmyślenie*. Warszawa.
- Suler, J.R. (2004). The Online Disinhibition Effect. *Cyber Psychology & Behavior*, 7 (3).
- Szeligiewicz-Urban, D. (2018). Benefits and threats resulting from the use of cyberspace by children of early school age. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Pedagogika*, 16.
- Tanaś, M. i in. (2016). *Nastolatki 3.0. Wybrane wyniki ogólnopolskiego badania uczniów w szkołach*. Akademia NASK. Brak miejsca wydania.
- Turkle, S. (2001). Tożsamość w epoce Internetu. W: Z. Rosińska, *Blaustein. Koncepcja odbioru mediów*. Warszawa.

KSZTAŁTOWANIE TOŻSAMOŚCI W EPOCE NOWOCZESNYCH TECHNOLOGII INFORMACYJNYCH

Słowa kluczowe: tożsamość, osobowość, cyberprzestrzeń, sieć, internet, media społecznościowe, technologie, informacja, komunikacja

Streszczenie: Artykuł prezentuje wpływ nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych, w tym m.in. internetu, na proces kształtowania tożsamości. Traktuje również o tożsamości budowanej w sieci i jej rodzajach, klasyfikacjach użytkowników cyfrowego świata oraz postrzeganiu roli internetu i innych technologii w codziennym życiu. Ponadto prezentuje na podstawie badań to, co jest istotne dla młodego pokolenia w internecie, oraz sposoby i cele korzystania z sieci.

SHAPING IDENTITY IN THE ERA OF MODERN INFORMATION TECHNOLOGIES

Keywords: identity, personality, cyberspace, network, the Internet, social media, technologies, information, communication

Abstract: The article presents the influence of modern information and communication technologies, including the Internet for the process of shaping the identity. It also treats the identity built on the web and its types, classifications of users of the digital world and the perception of the role of the Internet and other technologies in everyday life. In addition, it presents, based on research, which is important for the young generation on the Internet and the ways and purposes of using the web.